

Soraýýany kim daşlamaly?

Category: Jemgyýetçilik tankydy, Kitapcy, Sözler

написано kitapcy | 21 января, 2025

Soraýýany kim daşlamaly? BIR FILMDEN SOÑKY OÝLANMALAR

► SORAÝÝANY KIM DAŞLAMALY?!

Öñræk tanyşlarymyň biriniň öýünde otyrkam, ol "al görseň, men-ä halamadym dogrusy, birlili yslamy garalap düşürilen kino ýaly" diýip bir wideodiski öňüme zyňdy. Men öýe gelemsoň ol diskı dessine kompýutere salyp, tomaşa etmäge durdum. Film 1986-nyýda Homeýniniň döwründe Eýranyň Kupaýeh diýen obasynda bolan bir pajygaly wakadan söz açýar. Has dogrusy adamsynyň bet nebsi sebäpli töhmetiň pidasy bolan we daşlanyp öldürilen Soraýýa Manuçehr atly bir enäniň başyndan geçenleri gürrüň berýär. Filmi boýdan-başa tomaşa edenler edil gözýasa gark bolmasa-da, ençeme wagtlap wyždany syzlap dursa gerek.

• Sakalyny tersine syrmaly "mollasumaklar"...

Film nämüçindir meniň ençeme wagtdan bări kalbymy gorjalap we

ýazmaga niýetlenip ýören makalamy çaltlaşdyryp, siziň bilen howul-hara paýlaşmagyma sebäp boldy.

...Käte ýagşy-ýaman, toý ýa sadaka bolanda tanyş-bilişiňkä, garyndaş-doganyňka gidilýär welin, köpcülikde mollasyrap, dinden, şerigatdan gürrüň açýan adamlar bar. Dogrusy, olaryň käbirine pisindiň oturmasa-da, käbiriniň yüzünüň nuranalygyna, gepiniň-sözüniň ýerindeligue seredip, gowy adamdyr öydýärsiň. Elbetde, gowylary hem kän, muňa şek-şübhamız ýok, ýa bolmasa şu makalany okajaklaryň kalbyna şübhe tohumyny ekmek niýetimiz ýok. Ýone bir hakykaty welin, näçe kyn bolsa-da boýun almak gerek: Döwürden, durmuşdan, adamlaryň bozulyp barýan ahlagyndan, gyz-gelinlerden söz açylanda, ýaňky gipi-sözi ýerinde diýen "mollalarymyz" dyzyna bir galýarlar-da, gep owadanlamak üçin "Gurhandan", Hadyslardan çala-çapdyr öwrenen zatlaryny Magtymgulynyň nakyla öwrülip giden setirlerini suňsuryp, hamala dünýäni özüm düzedýändirin öýtmän akyl satyp başlaýarlar. Hususanam aýal-gyzlar barada söz açylanda, olaryň köpüsü "Aý ynha aýal aýagyny gyşyk bassa, öñki döwürdäki ýaly saçyny kesmeli, eşege ters mündürmeli, ýa-da şerigatyň pylan kadasyna görä pysmydan etmeli..." diýip başlaýarlar. Köplenjem olaryň sözi makullanylýar diýen ýaly. Emma meseläniň iň gyzykly we möhüm başga bir tarapy bar.

"Dälä ýel ber, eline-de pil ber" diýilişi ýaly, şolar ýaly ýerde olaryň käbirini gürledäýme gylygym bar meniň. Onsoň olar käte has içgin durýarlar-da, hakyky sypatyny äsgär edip goýberäýýär. Nä dip diýseňizlän?!. Olaryň käbiri "indi-hä dil ýarasy ýok-la" diýip, oýunlyga salan bolup "aý inim sen-ä halk bilen işleşýän ekeniň, gowja zatlar-a gelýändir ýanyňa, heý olaryň birki sanysy bilen tanşyp bolmazmy, ýeke özüň hezilini görüp ýörmüň ýa..." diýislerini eşdenimde, "ýeri indi ýaňky aýagyny gyşyk basan aýalyň saçyny syrsaň gowy bolarmy ýa şu pälibozugyň ýaňja ösdüren sakalyny terslikgän syrsaň has gowy bolar?!. " diýip gaşymy çytan ýerlerim kän bolupdy...

- **Günäkär bolýanam ýene aýalmyşyn!..**

Näme üçindir men şular ýaly mollasumaklaryň bu tomaşa eden

kinofilmimdäki Kupaýeh obasynyň kazysyndan we ol obanyň adamlaryndan tapawutly ýerini göremok. Eýsem näme üçin beýle?!. Ýalanmy ýa?! Hakykat elmydama ajy bolýar. Biziň köpümiz hakyatlary eşitmezlik üçin gulagymyza pagta dykyp gezmekligi öwrenipdiris.

Käbir erkekler bar: her gün bir ýeňles gylykly aýalyň yzynda sepil-sergezdandyr, gürletseň welin bir gezek ýatym-turym etmek üçin yzynda ylgap ýörenini adamam hasap etmez. Oňa jelep, künti, loly, haramzada, gutaran, süýdibozuk, enesi pylan, ganjyk, ýene näme we ş.m... agzyna agam gelse diýer, gara-da gelse... Emma ol naýynsap ol jelepleriň yzynda maşgalasyna, çagalaryna sarp etjek gazyldan gymmatly wagtyny, haltyldap gazanan puluny ýele sowrup şol jeleplerdenem pes derejä gelip düşyänliginden welin habary-da ýok...

Ýene bir zat bar, adamsy şeýdip ýörkä äsgerilmän, depgilenip halys çydamaga ýagdaýy galmadyk mähre zar bágül ýaly zenanlarymyz özüne höwür gözläp ugraýar. Hudaý tutup, olaryň bu edeni dagy bilinäýse, onsoň ýaňky erkeksumaklaryň göhi gelýär. Nämemişin, "aýaly oňa ikilik edenmişin, küntimişin..." Her gün bir del aýalyň gujagyna girmek üçin erkeklik namysyny, mertebesini ýer astyna serip, sözüň hakyky manysyndaky küntiçiliği edýän we gül ýaly maşgalanyň darka ortadan bölünmegine sebäp bolan-a özi, künti bolýanam, günükärem ýene naçar aýaly...

• **Betbagt zenanyň başyna gelenler...**

Gürrüñini eden kinofilmimiň ady "Soraýýany daşlamak"...

Kinofilm Eýranyň Kupaýeh obasynda bolup geçen bir tragiki wakany janlandyrýar.

1986-njy ýyl. Aýatolla Homeýiniň döwri...

Ikinji aýal aljak bolup birinji alan aýalyny kowmak isleýän adamsynyň öýden çykyp gitmek talabyna boýun egmedik bigünä we naçar bir zenanyň başyna gelen tragiki kyssa...

Jemgyýet zenanyň mal ýaly satylyp, urulyp we "hiç kim" hasaplanylýan jemgyýeti...

Soraýýa şeýle jemgyýetde ýasaýandygy we adamsynyň özünü

kowmagyna razy bolmandygy üçin onuň başyna bu agyr müşakgat inýär. Adamsy Soraýýanyň özüne ikilik edendigi barada ýalan gep çykarýar. Ýalan sözler, töhmetler, ýalançy shaýatlar arkaly onuň zyna edendigi barada myş-myş tutuş oba ýaýraýar. Obanyň kazysy şerigatyň talabyna gyşarnyksyz eýermelidir diýip, biçäre aýalyň daşlanylmgyna karar berýär. Şerigat düzgünlerine görä, aýal diri galmak islese, özünüň günäsizdigini subut etmeli. Emma bialaç galan aýal nämäni subut etsin?!. Obanyň kazysy bilen birlikde her kim onuň zyna edendigi barada gös-göni ýüzüne durlar ahyryn! Soraýýa üçin daşlama pursatyna garaşmakdan başga alaç ýok. Filmiň şondan soñrasyna tomaşa etmek şeýle bir agyr, şeýle bir gözgyny... Obalylar, hatda çagalaram arabaly ony daşlamaga daş toplaýarlar. Mundan Soraýýanyň iki oglam çetde durmaýar. Adamlar şol wagt gözü gyzaran öküz ýaly... Hiç kim hak-hukuk, günä, etmiş barada zerre ýaly pikir edenok. Ölumiň öñüsyrasynda Soraýýadan soňky sözünü aýtmaga rugsat berilende, ol "men siziň obadaşyňz, men siziň goňşyňz, men siziň gyzyňz, men siziň eneňiz, siz nädip maňa dözýärsiňiz?" diýip naýynjar halda bozlaýar. Adamçy itler ýaly hatara duran adamlar üçin bu sözüň näme manysy bolar öydýärsiňiz?!. Çünkü ol pursatda her kim oña ilkinji daşy zyňmaga sabyrсыzlyk bilen garaşyp dur ahyryn.

- **"Daşy hiç hili günä iş etmedik zyňsyn!..."**

Isa pygambarden rowaýat edilýän "Ilkinji daşy hiç hili günä iş etmedik zyňsyn" diýen söz bardyr. Filmde bolsa tersine! Ilki bolup töhmet atanlar eline daş alýar. Yzyndanam Sorayýanyň mähriban kakasy. Ol daşy söwer gyzynyň maňlaýynyň ortasından birnäçe gezek aýlap zyňsa-da atan daşy oña degmeýär. Çünkü Soraýýa biçäräniň günäsi bolmasa näme... Soraýýanyň iki oglu hem oña daş atanlaryndan soňra, kupaýehliler onuň üstüne dälirän ýaly bolup daş ýagdyryp ugraýarlar. Bu aýylganç sahnany tomaşa edeniňde endam-janyň pagyş-para bolýar... Nädip bolmasyn?!. Filmdäki wakalar hakykatdanam durmuşda bolup geçen wakalar ahbetin!.. Dini, şerigaty öz hapa niýetlerine perde edinip,

imanyny ýuwdan bihaýa adamlar şeýdip bir bigünä naçaryň nähak ganyna galýarlar.

Wyždanyňza sorag berip görүň: Bu nähili adamçylyga sygýar? Bu nähili wagşylyk bolýar?!.

• **Soraýyanyň kyssasy nädip dünýä ýaýrady?**

Soraýýa ölüm jezasyna höküm edilmezden öň daýzası Zöhre oña bu görlüp-eşdilmedik zalymlıgy bütin dünýä aýan etjekdigi barada söz berýär. Soraýyanyň öldürilen gününiň ertesi asly eyranly fransuz žurnalisti Feridun Shahebjam awtoulagy násazlyk tapynyp Kupaýeh obasyna sowlup geçmeli bolýar. Zöhrä bolsa eden ähtinde durmaga mümkünçilik döreýär...

Oba adamlary žurnaliste Zöhräniň aklyndan azaşandygyny ynandyrjak bolýarlar. Her näçe çytraşsalaram, Zöhre bu bolup geçen wakany fransuz žurnalistine gürrüň bermegiň ýolunu tapýar. "Bu ýerde aýallaryň sesine ähmiýet berilenok, meniň sesimi özüň bilen alyp git" diýýär. Žurnalist bolsa onuň ähli aýdanlaryny magnitofon kassetasyna ýazgy edýär...

Ol žurnalist, has takygy öňki eýranly ilçiniň ogly Feridun Shahebjam bu tragiki hekaýaty 1994-nji ýylда "Soraýyany daşlamak" ("The Stoning of Soraya M.") ady bilen kitap görünüşinde neşir etdirýär. Roman neşir edilen badyna Amerikada gyzgyn seslenme döredýär. Soňra bu roman esasynda "Gaýduwsyz ýürek" ("Храброе сердце") we "Isanyň yzalary" ("Passion of the Christ") kinofilmleriniň prodýuseri Brýus Deýwi dokumental kinofilm surata düşürýär. Näme üçindir bu tragiki kinofilm eksport eden ýurtlar juda az.

"Temeni haltada gizläp bolmaz" diýleni-dä... Eýranly çinownikler bu kinofilm dünýä halklarynyň görmezligi üçin jan edenem bolsalar, bu gün bolan waka esasynda düşürilen "Soraýyany daşlamak" kinofilminiň bir nusgasy meniň öýümiň törüne çenli gelip ýetipdir. Araňyzda eýýäm bu kinofilm tomaşa edenleriňizem bardyr. Entek tomaşa etmediklere bolsa, derhal bu kinofilm kinoprokatdan alyp tomaşa etmekligi maslahat berýärin. Hilegärligiň we töhmetiň pidasy bolanbicäre Soraýyanyň perişdä meñzäp duran elwan ýaňaklaryna pişigiň

kellesi ýaly daşlar bilen zalymlyk bilen urluşyny göreniňizde, belki-de gahar-gazabyňza erk edip bilmän aky gözýaşlara gark bolmagyňz ahmal. Belki-de, 31 ýyl mundan ozal nähak gany dökülen şehit zenan Soraýýa Manuçehr üçin dökjek gözýaşlarynyz bırsalyň özümüz hakda, öz aky hakyatlarymyz hakda oýlanmaga mümkünçilik döreder...

Käbir zenanlarymyzyň Soraýýadan parhy barmy näme?!.

"Bizde nähili "aky hakyat" barmışyn?" diýip gepimi kesä çekjek tersalaryň ünsüni bir zada çekmek isleýärin. Bu gün haýsydyr bir ýerde tanyşan ýympyk zenanyny özüne iki günlük ýa-da uzak wagtlyk oýnaş tutunmaklyk üçin, ýa bolmasa "Iller edýä, menem etjek" edip, "ikinji heley" saklamagyň höwesine düşen we halal aýallaryny harlap ýören erkek eşeklerimiziň Soraýýanyň adamsyndan näme parhy bar?!. Adamsy "ikinjisiniň" öýünden bări gelmän, idi-yssywat edilmän, çagalaryny özi ýerýesir bolup ekläp ýören zenanlarymyzyň Soraýýadan näme parhy bar?!. Kellesi mis gazanyň arkasy ýaly zaryňlap duran erkeklerimiz olary edil Soreýýa ýaly edip öldürmeselerem, iki günlük oýnaşy üçin olaryň başyna ne günleri salýarlar, olaryň durmuşyny alamana bir daş edýärler...

Belki-de, muňa dogry düşünsek, Soraýýany daşlamagy däl-de, "erkek eşek-dä..." diýip äwmezlige salýan erkeklerimiziň özünü daşlamak islärис?!..

© Has TÜRKMEN. Jemgyýetçilik tankydy